

Kuczyński, Stefan Krzysztof

"Bullarium Poloniae, 1", ed. et curaverunt Irena Sułkowska-Kuraś et Stanisław Kuraś, Roma 1982 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 74/3, 585-586

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Bullarium Poloniae I: 1000—1342, ediderunt et curaverunt Irena Sułkowska-Kuraś et Stanisław Kuraś. Polska Akademia Nauk — Instytut Historii, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Ecole Française de Rome, Romae MCMLXXXII, druk: Scuola Tipografica S. Pio X, Roma, pp. XXVII, 386.

Truizmem byłoby uzasadniać, jak wielkie znaczenie mają źródła proveniencji papieskiej dla dziejów Polski, zwłaszcza średniowiecznej. Niezależnie od swej wagi dokumenty papieskie stanowią w ogóle poważny odsetek zachowanej bazy źródłowej dla Polski tego okresu (w XIII w. co siódmy dokument dotyczący Polski wyszedł z kancelarii papieskiej). Toteż nie sposób przecenić wartość prezentowanego wydawnictwa Ireny i Stanisława Kuraśów, które po raz pierwszy zbiera w formie regestów wszystkie bulle papieskie Polski dotyczące do r. 1342, zarówno już publikowane w różnych wydawnictwach (od historycznej edycji A. Theinera poczynając), jak i znane tylko z kopii w księgach kancelarii papieskiej. Wprawdzie liczba niedrukowanych dotąd dokumentów dla objętego edycją okresu jest niewielka, lecz opracowanie regestów pozwoliło poprawić wiele błędnych odczytów (nawet dat wystawienia) dotychczasowych wydawców oraz ustalić podstawę rękopiśmienną bulli wydrukowanych bez jej podania. Kwerendy w Archiwum Watykańskim pozwoliły wydawcom w każdym wypadku zaznaczyć, czy kopia bulli znajduje się w księgach wpisów kancelarii papieskiej. Księgi te dla okresu 1198—1304 rejestrują około połowy ogólnej liczby wystawianych bulli; od początku XIV w. procent bulli wpisywanych do ksiąg kancelaryjnych znacznie wzrasta.

Tom I „*Bullarium Poloniae*” otwiera wstęp J. Kłoczowskiego w języku francuskim, poświęcony geografii kościelnej Polski średniowiecznej z czterema mapkami, użytecznymi zwłaszcza dla czytelnika obcego, który na ich podstawie może zlokalizować ważniejsze miejscowości występujące w bullach. Wydawcy przedstawiają następnie (po francusku i nieco obszerniej po polsku) historię dotychczasowych wydań i rejestracji średniowiecznych dokumentów papieskich odnoszących się do Polski (zwłaszcza prace Ekspedycji Rzymskiej AU) oraz wyjaśniają przyjęte zasady edytorskie. Zasadniczą treść tomu stanowią 1923 regesty dokumentów papieskich odnoszących się do Polski, ujęte chronologicznie według kolejnych pontyfikatów od anonimowego papieża z drugiej połowy X w., a w istocie od bulli Sylwestra II sprzed 2 grudnia 999 r., powołującej do życia metropolię gnieźnieńską aż po bullę Benedykta XII z 19 marca 1342 r. Zredagowane po łacinie regesty zawierają informacje o miejscu i dacie wystawienia dokumentu (w nawiasach dane te występują w brzmieniu oryginału), jego adresacie, treści bulli przy zachowaniu terminologii właściwej dla kancelarii papieskiej danego czasu czy pontyfikatu, miejscu przechowywania oryginału, kopii w regestrach watykańskich i dotychczasowych wydaniach w całości lub w streszczeniu. Regesty uwzględniają też opłaty kancelaryjne liczone we florenach, pobierane przy wpisywaniu dokumentów do ksiąg kancelarii papieskiej. Nazwy osobowe z wyjątkiem imion chrześcijańskich oraz miejscowe są transliterowane. W indeksach, zestawionych przez K. Mikocką-Rachubową, nazwy miejscowe zostały podane w ich brzmieniu współczesnym (w nawiasie lub w odsyłaczach podano je też w zapisie oryginału).

Przegląd regestów uwidacznia, że liczba bulli papieskich dotyczących Polski rośnie wyraźnie od czasów bardzo ważnego także dla Kościoła polskiego pontyfikatu Innocentego III (1198—1216). Jeśli do r. 1191 bulli tych jest łącznie 38, to z czasów Innocentego III już prawie dwa razy więcej, bo 73. O wzroście liczby bulli w XIV w. najlepiej świadczy fakt, że nieco ponad połowa z ogólnej liczby zarejestrowanych przez wydawców dokumentów przypada na to stulecie, i to tylko na jego pierwsze cztery dziesięciolecia. Aby zebrać wszystkie bulle dla objętego tomem okresu wydawcy musieli uwzględnić około 90 wydawnictw polskich i obcych, wiele krajowych zbiorów rękopisów oraz wspomniane już księgi wpisów

kancelarii papieskiej. Wskazane byłoby, aby kwerenda objęła także oba państwa niemieckie, gdzie znajduje się niemało bulli ze zbiorów rękopisów wywiezionych w czasie II wojny z terenu obecnych ziem północnych i zachodnich Polski.

To monumentalne wydawnictwo powstało w ścisłej współpracy nauki polskiej, reprezentowanej przez Instytut Historii PAN i Katolicki Uniwersytet Lubelski, z zasłużoną dla publikacji źródeł z archiwów watykańskich Ecole Française de Rome (wydawcy byli kilkakrotnie stypendystami tej placówki). Tom pierwszy „Bullarium” (drugi, obejmujący lata 1342—1378 jest na ukończeniu) dostarcza materiałów wprawdzie przeważnie już znanych nauce, lecz o fundamentalnym znaczeniu dla badań nad historią Kościoła polskiego, jak i w ogóle Polski piastowskiej.

„Bullarium Poloniae” I. i S. Kurasiów stanie się już niezbędnym instrumentem badawczym w warsztacie polskiego mediewisty, z pewnością długo też służyć będzie potrzebom nauki polskiej i międzynarodowej.

S. K. K.

Pierre Bonnassie, *Les cinquante mots clefs de l'histoire médiévale*, Edition Privat, Toulouse 1981, s. 220.

Kolejną książkę z serii „50 słów-kluczy”, kierowanej przez Georgesahanna, tym razem poświęcono historii średniowiecznej. Autorem jej jest Pierre Bonnassie, dyrektor Institut d'Etudes Méridionales, wykładowca na uniwersytecie w Tuluzie, specjalista dziejów średniowiecznej Katalonii, interesujący się historią społeczną a ostatnio m.in. genezą feudalizmu.

Omawiana książka, podobnie jak cała seria, przeznaczona jest dla studentów i czytelników amatorów. W przedmowie autor uzasadnia potrzebę napisania tej pracy. Zamieszczona następnie nota bibliograficzna obejmuje najważniejsze, często podręcznikowe, opracowania z historii średniowiecza wydane ostatnio we Francji oraz drukowane materiały międzynarodowych kolokwii, przeważnie spoletańskich. Nie zabrakło tutaj takich znakomych nazwisk, jak G. Duby, M. Mollat, Ch. Higounet, P. Toubert, Ph. Contamine, J. Le Goff. Po każdym hasle (ułożono je alfabetycznie) zamieszczono skrótowy zapis bibliograficzny odsyłający do noty bibliograficznej na początku książki.

Najtrudniejszym problemem, przed którym stanął Pierre Bonnassie, był dobór haseł, czyli słów-kluczy. Przeważają hasła poświęcone fundamentalnym sprawom, takim jak feudalizm, lenno, poddaństwo, władza senioralna i zależność wasalna, niewolnictwo. Obok nich dużo miejsca zajmują szczególnie ważne tematy z historii gospodarczej, jak pług, karczunek, młyn, jarmark, las, wieś, gmina. Nie brak też zagadnień typowych dla średniowiecza: wyprawy krzyżowe, rycerstwo, pobożność, uniwersytety, oraz istotnych tylko dla tego okresu historii: pielgrzymka czy forma służby wojskowej (*le service d'ost*). Nieliczny, lecz znamienity dla badaczy francuskich jest zestaw haseł związanych z dziedziną kultury średniowiecznej. Są to: kurtuazja, zmysłowość, *gest*, *images*. Dwa ostatnie problemy, nad którymi badania zapoczątkowane były we Francji, przyjęły się na stałe i w polskiej mediewistyce.

Niecelowa byłaby krytyka tematów, które znalazły się w tej książce, gdyż jak się wydaje, każdy inny zestaw byłby też kwestionowany. Szkoda jednak, że pominięte zostało hasło „przysięga” tak istotne dla systemu feudalnego. Zasięg chronologiczny pracy nie budzi zastrzeżeń, mieści się bowiem w ogólnie przyjętych ramach X—XV wieku. Natomiast horyzont geograficzny, który zgodnie z zapowiedzią autora obejmuje Europę Zachodnią, niekiedy zawęża się tylko do południowej Francji.